

Alfonz Zajec

(1932–2017)

Alfonz Zajec

Na pokopališču Dobračeva v Žireh smo se 30. decembra 2017 poslovili od moža, ki je bil med Žirovci ena najbolj vsestranskih osebnosti minulega stoletja. Ker je bil tudi gledališki človek, bi lahko rekli, da je v življenju odigral celo vrsto glavnih vlog: najprej vlogo sina in družinskega očeta, dobračevskega sovaščana, vestnega in zanesljivega uslužbenca Alpine, dejavnega katoličana, predvsem pa – gledano z mojega osebnega vidika – vsestranskega kulturnega delavca. Bil je igralec in režiser, pevec, plesni učitelj, pisec in urednik, predvsem pa žirovski kronist in domoznanec. Če bi me vprašali, kdo je prvak med žirovskimi kronisti minulih časov, potem bi brez oklevanja odgovoril, da je to prav Alfonz Zajec. Kronist je »*zapisovalec dogodkov po časovnem redu dogajanja*« in takšno zapisovanje je bilo njegova strast. Upam si trditi, da bi imeli Žirovci bistveno manj podatkov o

svoji polpretekli zgodovini, če jih ne bi zapisal in ohranil prav on.

Za kronista so ključni datumi. Zato tudi njegovo življenje preletimo s pomočjo datumov in se zaustavimo ob izbranih in zanj ključnih. Najprej datum rojstva: 1. januar 1932. Drugi je 29. november 1943, ko so mu partizani ubili očeta. Tretji bi bil lahko 14. julij 1956, ko je na odru, v še nedokončani Dvorani Svoboda, odigral eno glavnih vlog v *Celjskih grofi*, največji žirovski gledališki predstavi vseh časov. Četrty naj bo datum njegovega dolgega obiska pri sorodnikih v Argentini, in sicer v letih 1964–1965. Peti je datum njegove poroke – 29. december 1967. Šesti naj bo 14. oktober 1973, ko so pod njegovim vodstvom in v sodelovanju z Loškimi muzejem v Stari šoli odprli prvo stalno muzejsko razstavo, posvečeno

žirovskemu čevljarstvu in klekljarstvu. Sedmi datum: 18. september 1994, dan odkritja spomenika zamolčanim žrtvam 2. svetovne vojne, za katerega si je zelo prizadeval. Zadnji je datum smrti, 26. december 2017.

Ne vem, če bi se pokojni kot mojster seznamov v celoti strinjal s tem, a občutek imam, da bi se. Pred njegovo 80-letnico sva v *Žirovskem občasniku* 41 (2011) imela dolg intervju, v katerem je poudaril glavna poglavja v svojem življenju in delu. Družinsko vojno tragedijo je opisal v *Naši zgodbi*, predvajani najprej na Radiu Ognjišče, potem natisnjeni v reviji *Ampak* in v *Žirovskem občasniku* (ŽO). Ob koncu vojne je Alfonz ostal edini moški v domači hiši, 12-letni fant je moral, kolikor je zmogel, prevzeti vlogo ubitega očeta. Vodenje domače trgovine bi ga najbolj veselilo, a moral bi se najprej izučiti za trgovca, trgovina pa bi morala ostati v družinski lasti. Ne eno ne drugo ni bilo mogoče. Trgovino so jim vzeli, za trgovskega vajenca ga niso sprejeli. Ko je šla mama novo oblast vprašat, zakaj ga ne vzamejo za vajenca, je bil odgovor kratek: »Slabo obnašanje med vojno.« Kakšen cinizem oblasti: očitati fantu, ki mu kot 11-letnemu otroku ubiješ očeta, »slabo obnašanje«! Problem je rešil Nace Naglič (Arharjev), eden vodilnih v novi tovarni Alpina, ki je bil z očetom skupaj na fronti v 1. svetovni vojni – brez oklevanja ga je na materino prošnjo vzel za vajenca. Tako je tudi Alfonz kot večina njegovih vrstnikov postal čevljar. V Alpini je pozneje ob delu končal šolo za čevlarskega tehnika in napredoval, postal eden glavnih v skladišču in vodja kooperacije s hrvaškimi podjetji, ki so delala za Alpino – v delu torej, ki je bilo blizu trgovskemu. V Alpini je postal dolgoletni sodelavec njenega časopisa *Delo – življenje*, nekaj let je bil tudi odgovorni urednik. Svoja kulturniška nagnjenja je uresničeval zunaj tovarne. Kot svoj igralski vrhunec je izpostavil vlogo Piccolominijsa v *Celjskih grofih*, v kateri se je soočil s Pravdačem; tega je odigral poklicni dramski igralec Jože Zupan, ki je bil tudi režiser te ambiciozne predstave. Več predstav je režiral tudi Alfonz: med njegovimi režijami so tudi dela Shakespeara in Goldonija, *Romeo in Julija* in *Krčmarica Mirandolina*, oboje klasika in redkost na žirovskem odru. Najbolj pa je bil ponosen na dramo *Dežurna služba* (Jerzy Lutowski), odigrano 1. maja 1960; bila je prva predstava v končno dokončani in dan prej slovesno odprti Dvorani Svoboda.

Sredi šestdesetih odpotuje v Argentino, pod Južni križ, kjer so takrat brat Polde, duhovnik in vojni kurat, sestra Marta ter sestra Irena, edina, ki je še danes živa. 32-letni Alfonz odpotuje v začetku decembra 1964 z ladjo iz Trsta, ostane do 26. avgusta 1965, ko se vkrca na ladjo za vrnitev, doma je 17. septembra. Nihče ga ne pričakuje, vsi so mislili, da bo ostal na oni strani oceana. Vendar ni. Na svoji rodni Dobračevi se po obisku daljnega sveta dokončno ustali in dobri dve leti pozneje poroči s Pavlo Kavčič. V zakonu se jima v naslednjih letih rodijo hčerke Ana, Alenka in Katarina.

Alfonz je bil prvi predsednik Muzejskega društva Žiri, od leta 1970 do 1982, najprej na mestu predsednika pododbora Žiri v okviru loškega muzejskega društva. Udeleževal se je sej loškega odbora in vsi, tudi »graščak« Andrej Pavlovec, so

morali paziti, da so sestanek končali še pred odhodom zadnjega avtobusa v smeri Žirov in Železnikov, od koder sta prihajala nova odbornika. Leta 1976 se je društvo zaradi zahtev novega zakona o društvih osamosvojilo in Alfonz je postal prvi predsednik. Pod njegovim vodstvom so v sodelovanju z Loškim muzejem Škofja Loka postavili prve tri stalne razstave v Stari šoli: o čevljarstvu, čipkarstvu in žirovskih slikarjih. Žirovci smo prvič v zgodovini dobili svojo muzejsko zbirko. Pisal je tudi za *Loške razglede*. Za njegove muzejske zasluge ga je MD Škofja Loka leta 1993 imenovalo za častnega člana, v žirovskem društvu smo to storili leta 2000.

Leta 1990 sva v ŽO, ki je izšel nekaj dni pred plebiscitom, objavila njegov seznam vseh žrtev 2. svetovne vojne v Občini Žiri. Takšnega seznama ni do tedaj imel noben večji kraj v Sloveniji. Bili so ločeni seznama »pravih« in »nepravih« žrtev, skupnega ni bilo še nikjer. Alfonz je bil eden redkih, ki je, čeprav dedič v vojni poražene strani, zmogel spoznanje, da smo v smrti vsi izenačeni in ljudi po smrti ne smemo več ločevati. Hotel pa je popraviti še pomanjkljivost pri spomenikih. Iz njegovega seznama je razvidno, da je bilo vseh žrtev vojne med Žirovci 333, na spomeniku pred osnovno šolo jih je le 132. Zato je želel postaviti še spomenik preostali 201 žrtvi. Hvaležen sem mu tudi za napis na spomeniku: *Zamolčanim žrtvam*. To je bolj duhovna in manj ideološka formulacija od običajnega napisa na spomenikih, ki so sicer skoraj povsod posvečeni *žrtvam komunističnega nasilja*.

Kot urednik ŽO bi rad izpostavil še nekatere izmed njegovih vedno zaželenih in dragocenih prispevkov: od komentiranega seznama žirovskih podjetnikov med obema svetovnima vojnama do seznama vseh delavcev Alpine, ki ga je sestavil ob njeni 50-letnici in ugotovil, da se je do leta 1997 v naši tovarni zvrstilo skoraj 5 700 oseb. Pred leti je ob 120-letnici pokopališča Dobračeva opisal njegov nastanek. V posebnem spominu mi ostaja dan, ko smo ga v ožjem krogu prosili za zasebni voden ogled zadnjega počivališča Žirovk in Žirovcev. Neverjetno: zanj je imel vsak kamen, vsako ime na spomenikih tudi zgodbo. In tega njegovega znanja je najbolj škoda, Alfonzu smo rekli, da je »živi leksikon«. Veliko podatkov je zapisal, še več odnesel s seboj.

Ko sem ga v osemdesetih začel obiskovati in pri njem nabiral besede in slike za ŽO, je še živela teta Franca, njegova druga mama; bila je njegova pokroviteljica, izbrala mu je tudi pri nas redko ime in postal je edini Alfonz v žirovski fari. Skupaj sta bila neprekosljiv tandem pri prepoznavanju oseb na starih fotografijah in obujanju zgodb, ki jih je večina že pozabila. Zdaj ju ni več. Njuno poglavje v zgodovini žirovskega ustnega izročila je končano. Pri Dekli na Dobračevi je bila včasih trgovina, v zadnjih letih pa nekakšna predračunalniška baza ustnih in zapisanih podatkov, ki jo je ustvarjal in upravljal Deklov Alfonz. Le trgoval ni z njimi. Pri njem si lahko brezplačno in hitreje kot v matičnem ali župnijskem uradu izvedel, kdaj se je kdo rodil, se poročil, umrl. Še več: imel je tudi seznam vseh, ki so umrli v raznih nesrečah, in primerjalni seznam hišnih števil, od vasi do ulic, od Marije Terezije do samostojne Slovenije.

Naj sklenem. Občutek imam, da sem povedal več o njegovem delu kot o njegovem življenju in značaju. Bil je prijazen gospod stare šole, vedno pripravljen pomagati in si vzeti čas za obiskovalce in tiste, ki so potrebovali nasvet ali pomoč. Pogrešali ga bomo. Ne samo muzealci, temveč vsi, ki smo ga poznali in z njim sodelovali. Lepo je, da so mu na zadnji poti zapeli pevci Mešanega cerkvenega pevskega zbora Anton Jobst; tudi sam je skoraj 50 let pel v tem zboru in bil velik častilec in poznavalec Antona Jobsta. Marsikoga v tem zapisu nisem omenil. Izpostaviti bi moral zlasti Janeza Oblaka, njegovega strica, saj je bil on tisti, ki je nečaka uvajal v svet petja in kulture. Alfonz je bil mnogim mentor, njegova prva mentorja pa sta bila teta Franca in stric Janez, Žunarjeva iz Stare vasi.

Spoštovani Alfonz, imeli smo vas radi, počivajte v miru.